

UDK 35 (497.5 - 37 Đakovo) "1945/-"

Razvoj uprave na području Đakova od 1945. do danas

Vesna Božić-Drljača

Državni arhiv u Osijeku, Osijek

U ovom radu prikazan je kratki povijesni pregled razvoja organa uprave u razdoblju od 1945. godine do danas, kao i pregled fondova koji su nastali radom, djelovanjem i prekidom organa uprave na đakovačkom području. Prikazan je kronološko-hijerarhijski slijed fondova prema nastanku ovih organa.

Osobit značaj pridajemo organima uprave jer se njihovim radom i djelovanjem stvara arhivsko gradivo kao vječni izvor povijesnih podataka i činjenica, organizacije i funkcioniranja organa uprave u jednom sustavu.

Opći pregled

Razdoblje od 1945. godine do danas obilježile su vremenske etape stvaranja i razvijanja organa uprave u Hrvatskoj. Ovo razdoblje se sastoji od sljedećih vremenskih faza:

I. faza - razdoblje od 1945.-1947.godine - podjela na:

- Oblasni NO za Slavoniju - Okružni NO Slavonski Brod
- kotari- gradovi - Đakovo
- područja Mjesnih narodnih odbora (1-39).

II. faza - razdoblje od 1947.- 1949.godine - podjela na:

- kotari - gradovi - Đakovo
- Mjesni narodni odbori - MNO-i (1-40).

III. faza - razdoblje od 1949. - 1951. godine - podjela na:

- Oblasti - Osijek
- kotari - Đakovo - gradovi
- područja MNO-a (1-33).

IV. faza - razdoblje od 1951.-1952. godine - podjela na:

- kotari - gradovi - Đakovo
- gradovi u sastavu kotara - Đakovo
- područja MNO-a.

V. faza - razdoblje od 1952.-1955. godine - podjela na:

- kotari - gradovi
- Gradska općina - Đakovo
- općine (NOO) - (1-14).

VI. faza - razdoblje od 1955.- 1962. godine - podjela na:

- kotari - Osijek
- općine - Đakovo.

VII. faza - razdoblje od 1962.- 1967. godine - podjela na:

- kotari - Osijek
- općine - Đakovo.

VIII. faza - razdoblje od 1967.- (1974.-1986.) - 1990. godina - podjela na:

- općine - Skupština općine Đakovo
- Zajednica općina Osijek
- općina Đakovo.

IX. faza - razdoblje od 1992. - 1998.godine - podjela na:

- županije - Osječko-baranjska
- gradovi - Đakovo
- općine.

Ovim vremenskim pregledom prikazan je kronološko-hijerarhijski slijed upravnih organa na području Đakova.

Povijest

U razdoblju od 1945.- 1947. godine, bez obzira na brojne političke i teritorijalne promjene, ostali su na snazi stari upravni propisi koji su vrijedili do toga vremena. Stoga je bilo potrebno, poglavito prije donošenja Ustava Jugoslavije 1946. godine, odrediti administrativno-upravnu podjelu zemlje.

Dobro nam je znano da je prva upravna podjela u Kraljevini SHS izvršena 1922. godine Uredbom o podjeli državne oblasti (Sl.novine Kraljevine SHS 92/22.), prema kojoj je područje Hrvatske bilo razdijeljeno na šest oblasti: Srijemska (Vukovar), Osječka (Osijek), Primorsko-krajinska, Zagrebačka, Dubrovačka i Splitska.

Do promjena je došlo 1929. godine na osnovu Zakona o nazivu i podjeli kraljevine na upravna područja (Sl.novine Kraljevine SHS, 233/29 i 297/29). Ovim zakonom država je dobila novi naziv Kraljevina Jugoslavija i bila je podijeljena na 9 banovina: Dravsku, Savsku, Vrbasku, Primorsku, Drinsku, Zetsku, Dunavsku, Moravsku i Vardarsku.

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine, područje tadašnje Hrvatske podijeljeno je na Glavni grad (Zagreb) i 22 velike župe, koje su se opet dijelile na kotare i gradska poglavarstva, te općine.

Komunistička partija Jugoslavije je tijekom rata 1941.-1945. godine organizirala mrežu narodnooslobodilačkih odbora (NOO) kao početke nove državne vlasti.

Administrativnom podjelom Hrvatske 1945. godine *Kotarski narodnooslobodilački odbor Đakovo* (KNOO) bio je u nadležnosti Okružnog NOO Slavonski Brod, koji je opet pripadao pod nadležnost Oblasnog NOO za Slavoniju.

Iza rata, točnije 25.VII.1945.godine, mijenja naziv u *Narodni odbor kotara Đakovo* (NN 3/45 od 03.X.1945.g.)

Novi prijedlog za teritorijalnu podjelu Federalne Hrvatske bio je izražen u prosincu 1946. godine kada ja Hrvatska podijeljena na 16 okruga s 113 kotara.

Prva administrativno-teritorijalna podjela iza rata izvršena je 1947. godine prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske (NN 60/47), a svaka upravna podjela temelj je postojanja, egzistiranja i kraja kako upravne jedinice tako i postojanja i razgraničavanja fondova u arhivskim ustanovama na Odjelu javne uprave poslije 1945. godine.

Prema ovome Zakonu područje NR Hrvatske bilo je podijeljeno na kotare, koji su se opet dijelili na područja mjesnih narodnih odbora.

Pri formiranju područja kotareva vodilo se računa o sljedećim načelima: da područje svakog kotara čini geografski povezanu cjelinu, da je način života ljudi s obzirom na ekonomsku proizvodnju podjednak, te da područje kotareva u privrednom, kulturnom i socijalnom pogledu predstavlja jedinstvo interesa ljudi cijelog kotara. Za sjedište kotara bilo je potrebno da je povezano prometnim sredstvima sa svim mjestima, te da je takav privredni centar kome gravitiraju sva mjesta njegova područja.

Narodni odbor kotara Đakovo obuhvaćao je sljedeća područja mjesnih narodnih odbora: Beketinci, Beravci, Bračevci, Budrovci, Čajkovci, Divoševci, Drenje, Đakovačka Satnica, Đakovački Selci, Đurđanci, Forkuševci, Gašinci, Gorjani, Ivanovci, Jaruge, Josipovac, Kešinci, Koritna,

Kučanci, Levanjska Varoš, Majar, Mrzović, Paučje, Piškorevci, Potnjani, Punitovci, Semeljci, Slobodna Vlast, Strizivojna, Svetoblažje, Široko Polje, Tomašanci, Trnava, Velika Kapanica, Veliko Nabrđe, Viškovci, Vrbica, Vrpolje, Vuka.

Novom administrativno-teritorijalnom podjelom, tj. *Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske iz 1949.g. (NN 29/49)*, upravne jedinice na području NR Hrvatske su bile oblasti, kotari, gradovi, gradski rajoni, gradska naselja i područja MNO. Oblast Osijek obuhvaćala je područje kotara Đakovo, grada Đakovo i područja mjesnih narodnih odbora koji su ulazili u sastav kotara Đakovo (40): Beketinci, Beravci, Bračevci, Budrovci, Čajkovci, Divoševci, Drenje, Đakovačka Satnica, Đakovački Selci, Đurđanci, Forkuševci, Gašinci, Gorjani, Ivanovci, Jaruge, Josipovac, Jurjevac, Kešinci, Koritna, Kućanci, Levanjska Varoš, Majar, Mrzović, Paučje, Piškorevci, Potnjani, Punitovci, Semeljci, Slobodna Vlast, Strizivojna, Svetoblažje, Široko Polje, Tomašanci, Trnava, Velika Kapanica, Veliko Nabrđe, Viškovci, Vrbica, Vrpolje, Vuka.

Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske iz 1950.g. (NN 27/50) u kotaru Đakovo ukinuti su MNO Čajkovci, Đurđanci, Forkuševci, Ivanovci, Jaruge i Josipovac, pa je kotar Đakovo obuhvaćao područje sljedećih mjesnih narodnih odbora (33): Beketinci, Beravci, Bračevci, Budrovci, Divoševci, Drenje, Đakovačka Satnica, Đakovački Selci, Gašinci, Gorjani, Kešinci, Koritna, Kućanci, Levanjska Varoš, Majar, Mrzović, Paučje, Piškorevci, Potnjani, Punitovci, Semeljci, Slobodna Vlast, Strizivojna, Svetoblažje, Široko Polje, Tomašanci, Trnava, Velika Kapanica, Veliko Nabrđe, Viškovci, Vrbica, Vrpolje, Vuka kao i područje grada Đakovo.

Prije ove reorganizacije područje kotara Đakovo ulazilo je u sastav novoosnovanog NO Oblasti Osijek 1949.g., koji je već bio ukinut 1951. godine.

Međutim, već novim *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske od 17. svibnja 1950.g. (NN 48/50)* grad Đakovo izvan je sastava kotara Đakovo.

Zakonom o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine iz 1952.g. (NN 16/52) područje NR Hrvatske dijeli se na kotare, gradove, gradske

općine i općine. Ovim Zakonom ukinuti su mjesni narodni odbori (MNO) kao organizacijske jedinice, a ustrojeni su narodni odbori općina (NOO). U sastav kotara Đakovo ulazile su sljedeće općine: Bračevci, Drenje, Đakovo Vanjsko, Gašinci, Gorjani, Levanjska Varoš, Punitovci, Semeljci, Trnava, Velika Kopanica, Vrbica, Vrpolje, Vuka.

Na osnovu ovog zakona formirana je i Gradska općina Đakovo.

Zakonom o izmjenama zakona o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine iz 1954.g. (NN 59/54) došlo je do spajanja Gradske općine Đakovo i općine Đakovo Vanjsko u jednu općinu pod nazivom Gradska općina Đakovo.

Ukidanje kotara Đakovo uslijedilo je *Zakonom o području općina i kotara u NR Hrvatskoj iz 1955.g. (NN 36/55)*, kojim je veći dio njegova područja pripojen kotaru Osijek i to novoosnovani NO općina Drenje, Đakovo, Gorjani i Semeljci, dok je područje NO općina Levanjska Varoš i Vrpolje ulazilo u sastav kotara Slavonski Brod.

U razdoblju od 1945.-1952.g. na području Đakova djelovao je Gradski narodni odbor Đakovo. Gradski narodni odbor kao predstavnički organ i organ državne vlasti obavljao je svoju vlast u svojoj administrativno-teritorijalnoj jedinici. Gradski narodni odbor koji je izdvojen iz kotara (kao ovaj đakovački) imao je nadležnost mjesnog i kotarskog narodnog odbora, a osobito se brinuo za učvršćivanje veza radnog naroda sela i grada, podizanje komunalnog gazdinstva i poboljšanja životnih uvjeta svojih građana kao što je podizanje stambenih zgrada, uvođenje rasvjete i grijanja, osnivanje menza, restorana, igrališta, bolnica i dr.

O svom unutrašnjem ustrojstvu i poslovanju Gradski narodni odbor donosio je statut, koji je povrđivao viši Narodni odbor.

No, već *Zakonom o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine iz 1952.g. (NN 16/52)* ukinut je Gradski narodni odbor, a formirao se Narodni odbor gradske općine Đakovo i općina Vanjsko Đakovo.

S područja Đakova, Državni arhiv u Osijeku, prema posljednjoj reviziji fondova Javne uprave 1995./96., ima 23 fonda i možemo reći da je većina fondova arhivistički nesređena, a to su sljedeći fondovi: 1 NOK (narodni odbor kotara) Đakovo, 1 GNO (gradski narodni odbor), 1 NOGO (narodni odbor gradske općine), 1 općina Vanjsko Đakovo, 11 MNO-a

(mjesni narodni odbori) i 8 NOO-a (narodni odbori općina), što ukupno čini cca 101,4 d/m gradiva. Sve fondove s područja Đakova predala je Skupština općine Đakovo na temelju primopredajnog zapisnika od 07.08.1989.g. kao i upisa u Knjigu primljenog arhivskog gradiva broja 753 Državnog arhiva u Osijeku.

Fond br. 63, Narodni odbor kotara Đakovo iz razdoblja 1945.-1955. g., u fazi je obrade i sređivanja do Sumarnog inventara. Gradivo je fonda, tj. knjige i spisi, sačuvano.

Niže upravne jedinice koje su ulazile u sastav kotara bili su Mjesni narodni odbori. U selima i manjim gradovima (varošicama i trgovištima) osnivali su se 1944./45.g. mjesni narodni odbori. MNO-i su u funkciji vlasti bili podređeni Kotarskom narodnom odboru. Broj mjesnih narodnih odbora u kotaru Đakovo se mijenjao prema važećim zakonskim propisima. Tako je npr. broj mjesnih narodnih odbora prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske (NN 60/47) u kotaru Đakovo iznosio 39, da bi se Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske (NN 29/49) broj mjesnih narodnih odbora povećao na 40, a Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske (NN 27/50) smanjio na 33 MNO-a. No, već sljedećim Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske (NN 16/52) mjesni narodni odbori su ukinuti.

Državni arhiv s područja Đakovo posjeduje 11 mjesnih narodnih odbora koji su u fazi sređivanja i obrade do Sumarnog inventara. Riječ je o sljedećim fondovima:

Fond br. 599, Mjesni narodni odbor Budrovci iz razdoblja 1945.-1952.g. Gradivo fonda nije sređeno, a čini ga 1 knjiga. U tijeku je sređivanje navedenog fonda.

Fond br. 615, Mjesni narodni odbor Đakovačka Satnica iz razdoblja 1945.-1952.g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 1 knjiga. U tijeku je obrada i sređivanje navedenog fonda.

Fond br. 618, Mjesni narodni odbor Forkuševci iz razdoblja 1945.-1950. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 1 knjiga. U tijeku je obrada i sređivanje navedenog fonda.

Fond br. 621, Mjesni narodni odbor Gorjani iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čine ga 4 arhivske kutije spisa. U tijeku je obrada i sređivanje navedenog fonda.

Fond br. 95, Mjesni narodni odbor Ivanovci iz razdoblja 1945.-1950. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 1 knjiga i 1 arhivska kutija spisa. U tijeku je sređivanje i obrada fonda.

Fond br. 631, Mjesni narodni odbor Josipovac iz razdoblja 1945.-1950. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 1 arhivska kutija spisa. U tijeku je sređivanje fonda.

Fond br. 663, Mjesni narodni odbor Piškorevci iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 1 knjiga. U tijeku je sređivanje i obrada fonda.

Fond br. 666, Mjesni narodni odbor Punitovci iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čine ga 2 knjige i 4 arhivske kutije spisa. U tijeku je sređivanje i obrada fonda.

Fond br. 676, Mjesni narodni odbor Svetoblažje iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čine ga 2 knjige i 1 arhivska kutija spisa. U tijeku je sređivanje i obrada fonda.

Fond br. 683, Mjesni narodni odbor Tomašanci iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 6 knjiga te 3 arhivske kutije spisa. U tijeku je sređivanje i obrada navedenog fonda.

Fond br. 686, Mjesni narodni odbor Trnava iz razdoblja 1945.-1952. g. Gradivo fonda je nesređeno, a čini ga 12 knjiga te 4 arhivske kutije spisa.

Kao što smo već i naveli, *Zakonom o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine iz 1952. g. (NN 16/52)* na području kotara Đakovo formirao se Narodni odbor gradske općine Đakovo (NOGO) i općina Vanjsko Đakovo sa svojim mjestima: Budrovci, Đakovačka Satnica, Đakovački Selci, Gorjanski Ivanovci, Kuševac, Novi Perkovići, Piškorevci, Štrosmajerovac, Viškovci, Vučevci.

NOGO Đakovo, kao i općina Vanjsko Đakovo, egzistirali su do 31. 08. 1955. godine, a njihovim nestankom nastaje NOO Đakovo (1955. godina).

U Državnom arhivu u Osijeku nalaze se i fondovi Narodnog odbora gradske općine Đakovo i općina Vanjsko Đakovo. Kako nema sigurnih po-

kazatelja, ovi su fondovi vjerojatno preuzeti na osnovu primopredajnog zapisnika od 07.08.1989.g. kao i upisa u Knjigu primljenog arhivskog gradiva broj 753. Naša pretpostavka temelji se na popisu preuzetih fondova s cijelog područja Đakova. Fondovi nisu obrađeni ni sređeni, a u tijeku je njihovo sređivanje do stupnja Sumarnog inventara.

Na osnovu *Općeg zakona o Narodnim odborima (Sl. FNRJ 22/52)* utemeljeni su Narodni odbori (NO) kao lokalni organi državne vlasti općina, kotara i grada, i njima su bili podređeni svi lokalni organi uprave. *Zakonom o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine iz 1952.g. (NN 16/52)* ukinuti su Mjesni narodni odbori kao administrativno-teritorijalne jedinice, a ustrojani Narodni odbori općina. Narodni odbori općina (NOO) obavljali su svoju vlast u skladu s Ustavom i zakonima. Svoju funkciju vlasti vršili su na svojim sjednicama odbora/vijeća (općinsko vijeće i vijeće proizvođača), a funkciju državne uprave i preko svojih kolegijalnih tijela Savjeta i Komisija. NOO imao je i svoj statut kojim se određivalo unutrašnje ustrojstvo, raspodjela poslova i poslovanje NO, kao i odnos prema ustanovama i poduzećima koje je osnivao. U pogledu zakonitosti rada NOO bio je odgovoran kotaru, a ovaj opet organima državne uprave Republike. Jedan od najvažnijih organa NOO su bili Savjeti koji su rješavali gotovo sve važnije poslove iz nadležnosti Narodnih odbora.

Statutom je bilo određeno postojanje 12 Savjeta pri NO općine i to za: opću upravu, industriju i zanatstvo, poljoprivredu i šumarstvo, trgovinu i ugostiteljstvo, komunalne poslove, stambena pitanja, prosvjetu i kulturu, narodno zdravlje, socijalnu skrb, rad i radne odnose, društveni plan i financije. Poslovi opće uprave bili su obuhvaćali opću kancelarijsku službu, matičnu službu, personalnu službu, upravno-pravne, te agrarno-pravne poslove.

Proširenje teritorija niza općina zahtijevalo je formiranje novih organa - mjesnih odbora - u mjestima udaljenim od centralne općine. Ti su organi bili potrebni zbog približavanja općinske samouprave lokalnom stanovništvu pa su formirani kao organi koji će na svom području pružati pomoć NO-u za provođenje zakona i propisa NO-a, te se brinuti o održavanju i izgradnji lokalnih komunalnih objekata, o korištenju i upravljanju općenarodne imovine, o održavanju čistoće i rješavanju svih problema.

Općine, gradovi i kotari mogli su se mijenjati samo Zakonima o teritorijalnoj podjeli Republike. Prema njima se određivalo koje se sve općine (gradske) nalaze na području određenog kotara, a isto tako pojedina naselja i područja u gradu mogla su činiti i zasebne općine u sastavu grada. Međutim, sve općine nisu bile jednake po svojoj teritorijalnoj veličini, te prema karakteru i vrsti naselja, a razlikovale su se i po tipu i po udaljenosti naselja koja su obuhvaćala.

(Prema posljednoj «reviziji» fondova Javne uprave poslije 1945.g., Državni arhiv u Osijeku.)

Literatura:

1. FONTES - izvori za hrvatsku povijest 1, Zagreb, 1995.
2. Registar pravnih propisa objavljenih u Narodnim novinama od 1945.-1959.g., Zagreb, 1960.
3. Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske, Zagreb, NN 60/47.
4. Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske, Zagreb, NN 29/49.
5. Opći zakon o Narodnim odborima, Beograd, Sl. list FNRJ 49/49.
6. Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske, Zagreb, NN 27/50.
7. Zakon o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine, Zagreb, NN 16/52.
8. Opći zakon o Narodnim odborima, Beograd, Sl. list FNRJ 1952.
9. Opći zakon s izmjenama i dopunama, Beograd, Sl. list FNRJ 1953.
10. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine, Zagreb, NN 8/1953.
11. Zakon o području kotara i općina u NR Hrvatskoj, Zagreb, NN 36/55
12. Zakon o izmjenama područja općina i kotara u NR Hrvatskoj, Zagreb, NN 4/60.

13. Zakon o područjima općina i kotara u NR Hrvatskoj, Zagreb, NN 39/62.
14. Narodni odbor/ Priručnik za narodnog odbornika, Zagreb, 1958.
15. Savezni zakoni o uređenju i nadležnosti naših općina i kotara, Beograd, Sl. list FNRJ 132/55.
16. Ustav SR Hrvatske, Zagreb, NN 8/74.
17. Društveni dogovor o utvrđivanju područja zajednice općina slavonsko-baranjskog područja, Zagreb, NN 33/74.
18. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o područjima općina u SR Hrvatskoj
19. Zakon o ustrojstvu republičke uprave, Zagreb, NN 41/90.
20. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Vladi RH, Zagreb, NN 53A/91
21. Zakon o područjima županija, gradova i općina u RH, Zagreb, NN 90/92.

DEVELOPMENT OF ADMINISTRATION IN ĐAKOVO AND THE SURROUNDING AREA FROM 1945 UP TO THE PRESENT DAYS

Summary

The article gives a historical survey of administrative institutions established in the area from 1945 to the present days. It also names all the funds created in this period, either as a result of a continuous work or of an abolition of certain administrative institutions in Đakovo area. The author names them all, chronologically and hierarchically, according to the time of their establishment. Administration is of particular interest for us because its work and activities has enabled creation of archival materials, which are a permanent source of historical facts and data about organisation and functioning of administrative institutions within a certain political and/or social system.

KRITIKE, OCJENE
I PRIKAZI

